

*Гужовська З. І.
м. Харків, Україна*

ВИВЧЕННЯ СПІЛЬНОГО ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ УЧАСТІ МОЛОДІ В ГАРМОНІЗАЦІЇ УКРАЇНО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН

Перспективи розвитку сучасних російсько-українських відносин багато в чому залежать від активної громадської позиції та спрямованості сучасної молоді. Саме участь молоді, особливо її авангарду, студентської молоді, постає запорукою гармонізації та досконалості україно-російських відносин.

Майбутнє відносин двох слов'янських народів і, відповідно, всієї східнослов'янської цивілізації, тісно пов'язано з відношенням молоді до свого спільного історичного минулого. В епоху глобалізації і інтернаціоналізації суспільства велике значення надається збереженню і вивченню рідної історії і культури, звичних традицій. Через вивчення і дослідження історії формується ставлення молоді до сучасності та бажання збудувати гармонічне майбутнє.

Вивчення спільної історії формує в молоді історико-політичну культуру, виховує любов до своїх корінь та почуття гордості за героїчні сторінки минулого. Молода людина починає усвідомлювати, що спільна історія та енергійна сучасність формують суспільну свідомість та активну громадянську позицію. В спогадах про історичне минуле молодь проймається любов'ю та повагою до своїх предків. Спільне минуле викликає у молоді готовність продовжувати справи і заповіти батьків і дідів, виховує почуття гідності за долю рідної країни. Знання своєї історії формує національну свідомість, активну життєву позицію, моральність, готовність до творчої праці на благо Батьківщини.

При вивченні спільного минулого сучасна молода людина обов'язково наводить свої паралелі із сучасністю, робить висновки, знаходить свої інновації, які вона можливо використає у своєму житті, при реалізації своїх життєвих установ та позицій.

Історія України та Росії нараховує багато спільних сторінок, при вивченні яких у сучасної молоді людини формуються уявлення о нерозривності вікових традицій, бажання їх продовжувати, будувати сучасні україно-російські відносини у дусі гармонізації та толерантності. Молодь яскраво усвідомлює, що без минулого ніколи не збудуєш майбутнє суспільство – вільне, розвинуте, демократичне та гармонічне.

Кожний період в історії східнослов'янської цивілізації визиває зацікавленість молоді тому, що вона знаходить там багато спільного, але чим ближче до нас історичні події, тим більший інтерес вони викликають в широких колах молоді.

Важливою віхою у вивченні спільної історії постає епоха Київської Русі. Київська Русь є колыскою слов'янських народів. Саме в ті стародавні часи закладалися основи всієї східнослов'янської культури, мови, традицій, якими може пишатися сучасна молодь. Почуття гордості за ті прекрасні часи сприяє зміцненню суспільної свідомості.

Дуже добре сприймаються і яскраво запам'ятовуються студентами теми по історії українського козацтва і його боротьби за незалежність.

Особливу роль для молоді грає вивчення трагічного історичного періоду, пов'язаного з експансією Речі Посполитої в українські та російські землі, яке призвело до посилення гноблення народу. В ті часи заборонялося все корінне, слов'янське, що

навпроти, вплинуло на формування національної свідомості і призвело до розгортання боротьби за незалежність. Довга національно-визвольна війна проти Польщі сприяла зміцненню україно-російських відносин, кульмінацією яких стала Переяславська рада та україно-російський договір 1654 р. Ця подія значною мірою обумовила тривалі братні стосунки України та Росії.

Найбільшу зацікавленість у студентської молоді визивають сторінки нещодавньої спільної історії, пов'язані з Великою Вітчизняною війною. Ця тема не втрачає свого інтересу та значення тому, що й досі живі учасники тих подій, а в багатьох родинах ретельно зберігають всі пам'ятки минулої війни.

Український народ зіграв помітну роль в боротьбі з фашизмом і розгромі гітлерівської Німеччини. Українці, росіяни та інші народи Радянського Союзу пліч о пліч воювали на фронтах Вітчизняної війни, шаг за шагом приближаючи велику Перемогу. Самопожертвування народів гідно захоплення і наслідування сучасної молоді. На прикладах героїчних подвигів тих років необхідно виховувати у студентів почуття поваги до минулого та бажання зберегти пам'ять про ті героїчні часи.

Залучення студентської молоді до вивчення спільної історії відбувається насамперед у вищій школі під час навчального процесу. Сучасна вища школа є могутнім фактором виховання молоді, формування її життєвих орієнтирів, духовності, моральності, національної гідності і патріотизму. Велике значення має той фактор, що навчальний процес ставить в одну площину спілкування студентів перших курсів майже шкільного віку та студентів старших курсів, вже достатньо дорослих та самостійних людей. Таке широке коло студентської молоді сприяє формуванню спільних та толерантних поглядів на історичне минуле.

В навчальному процесі вищої школи особливу роль грає така дисципліна суспільно-гуманітарного циклу як «Історія України», яка є складовою державного стандарту освіти.

Саме на заняттях з історії України студентська молодь отримує знання про героїчне та трагічне минуле своєї країни, яке іноді нерозривно пов'язано з історією Росії. В ході навчального процесу студенти мають оволодіти базовими знаннями з дисципліни про історичні епохи та їх хронологію; суспільно-економічні, політичні, культурні процеси історичного розвитку слов'янських народів; історичні події; зародження та розвиток слов'янського етносу; становлення державності та національно-державного відродження; діяльність історичних осіб та політичних партій.

Ці знання дозволяють молодій людині визначити своє ставлення до спільного історичного минулого, усвідомити значення історії та її вплив на сучасність і перспективи подальшого розвитку суспільства, яке залежить від гармонізації стосунків всіх східнослов'янських народів.

Вивчення історії у межах вищої школи – це безперервний і дуже трудомісткий навчально-педагогічний процес, який включає в себе багато форм і методів навчальної і виховної роботи, що вимагає творчої співпраці викладачів із студентами. Підхід до вивчення історії, по-перше, як до процесу отримання знань, а, по-друге, – усвідомлення історії як процесу глобального дослідження минулого, що базується на опрацюванні різноманітних фактів, які розглядаються з різних точок зору, може суттєво вплинути на формування системи цінностей студентської молоді. Викладання історії у вищих навчальних закладах освіти вимагає від викладача творчого підходу, особливо у виборі

методичних прийомів і засобів навчання. Тільки таким чином можливо пробудити у студентській молоді інтерес до спільної історії, сформувати у молодих людей бажання якимось впливати на розвиток суспільства і суспільної свідомості.

Викладач історії повинен ефективно використовувати як аудиторні заняття, так і різні форми поза аудиторної роботи. Також важливим є вибір форм і засобів роботи викладача із студентською аудиторією.

Такими формами роботи можуть бути історичні читання, конкурси, виставки студентських рефератів, наукові конференції, олімпіади. Дуже зацікавлено студенти ставляться до перегляду фільмів на історичну тематику. Доцільно після перегляду фільму на проблемні історичні теми провести обговорення або диспут за участю не тільки студентів, а й викладача, який, наприклад буде відстоювати офіційну точку зору, а студенти будуть висловлювати свої думки про зазначену тему. Тому при історичних кафедрах та кабінетах історії потрібно формувати фільмотеку із відповідними фільмами. Особливим інтересом користуються, наприклад, фільми про війну, про сталінські судові репресії 30-х років, про Голодомор 1932–1933 рр.

Традиційною формою вивчення історичного минулого є зустрічі студентів із ветеранами та учасниками війни, ветеранами праці. Такі зустрічі розширюють світогляд студентської молоді, допомагають краще зрозуміти старших за віком людей, знімають якоюсь мірою конфлікт поколінь. Під час зустріч молоді люди набувають основ етичного толерантного спілкування, вчаться задавати питання та відстоювати свою думку, не ображаючи літнього чоловіка, незалежно від його поглядів.

Сучасні вимоги освітніх стандартів змушують викладачів історії шукати нові інноваційні методи роботи з метою залучення студентів до процесу досліджень, який може стати більш цікавим, ніж звичайне накопичення емпіричних знань.

Найбільш ефективною формою залучення студентів до вивчення спільного історичного минулого постає безпосередня творча робота студентів в різноманітних дослідних проектах, присвячених тим чи іншим історичним подіям.

Під час ретельної дослідницької роботи студенти захоплюються історичним матеріалом, починають шукати для себе нові ланки досліджень. Учасники дослідних проектів використовують наукову літературу, історичні джерела, фотографії та матеріали із архівів, електронних архівів, доступних в Інтернеті. В такий засіб студенти здійснюють пізнавальну та науково-дослідну діяльність і безпосередньо приймають участь у вивченні спільного історичного минулого, що позитивно впливає на перспективи розвитку україно-російських відносин. Головним завданням для викладача-керівника проекту постає окреслення історичної теми, саме яка буде дуже цікавою для студентів і перспективною в плані розвитку суспільної свідомості.

Вдячною темою для молоді виявляється тема, присвячена Великій Вітчизняній війні. Особливу зацікавленість проявляють студенти, коли йде мова не про класичні події, а про їх близьких – безпосередніх учасників війни. З великою повагою студенти проводять дослідну роботу і складають реферати або доповіді, які стосуються їх родин.

Збираючи необхідний фактичний матеріал для рефератів, студенти звертаються до своїх батьків та інших старших родичів. Розпитуючи їх, молоді люди не тільки отримують інформацію про відомі історичні події, але й самі залучаються до історії. Деякі студенти були здивовані героїчним минулим своїх предків, узнали багато цікавого. Коли студенти виступали на семінарських заняттях або студентських конфе-

ренціях зі своїми рефератами, аудиторія з великою увагою слухала їхні розповіді про своїх родичів, тому, що для них історія виявилася не далекою та академічною, а близькою та живою, отримавши конкретні імена та образи.

Вивчаючи таким чином спільну історію, молодь проймається думкою, що шляхи подальшого розвитку не можуть бути розірваними та розрізненими. Перспективи розвитку східнослов'янської цивілізації залежать від активної участі сучасної молоді в будівництві гармонічного майбутнього суспільства, а це виявляється можливим лише при умовах поважного та толерантного ставлення до нашого спільного історичного минулого.

*Дворкін І. В.
м. Харків, Україна*

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ТА УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ У ХІХ СТ.: ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

Метою нашої статті є аналіз сучасних публікацій, які висвітлюють національну політику Російської імперії на українських землях, що їм належали у ХІХ ст., а також ставлення імперської влади до українофілів – представників українського національного руху. Запропонована розвідка не претендує на вичерпність і розглядає лише деякі роботи та концепції, що їх висунули західні та російські україністи. Вони в основному є приступними в Україні (або ж опубліковані тут) та мають значний вплив на вітчизняний науковий дискурс. Ці роботи написані з використанням сучасних західних підходів (переважно у модерністському ключі).

Зважаючи на це, вважаємо за доцільне в загальних рисах розглянути модерністську концепцію націотворення. Згідно з нею, формування української нації, так само як й інших націй, відбувається протягом ХІХ – початку ХХ ст. В якості альтернативи широко вживаній концепції національного відродження модерністи пропонують концепцію «націотворення», тобто формування якісно нової спільноти – української нації [1, С. 274–284].

Згідно з концепцією «уявлених спільнот» відомого англійського дослідника Бенедикта Андерсона, нація це уявлена політична спільнота – при тому уявлена як генетично обмежена і суверенна. Вона уявлена тому, що представники навіть найменшої нації ніколи не знатимуть більшості зі своїх співвітчизників, не зустрічатимуть і навіть не чутимуть нічого про них, і все ж в уяві кожного житиме образ їх співпричетності. Вочевидь, тут ідеться не про те, що уявлені спільноти існують лише в людській уяві. Але саме як спільноти вони існують значною мірою завдяки цій уяві, здатності індивідуума досягнути, усвідомити себе як частину певної спільноти і зрозуміти факт наявності цієї спільноти.

Нація, стверджує Андерсон, уявляється як суверенна спільнота, яка має право і мусить існувати незалежно. Неодмінним елементом існування нації як уявленої спільноти є її обмеженість у просторі. Навіть найбільша з існуючих націй має свої кордони, реальні чи уявлені (не обов'язково державні), поза якими існують інші нації. Нація уявляється спільнотою, адже, незважаючи на фактичну нерівність і експлуатацію, які там панують, нація завжди сприймається як глибоке й солідарне братерство [2, С. 22–24].